

Belányi György

Paul Delvaux: A nyár

Tehát nem úgy vagyunk itt, mint lehetnénk, s már nem is tudható, mi volna akkor. Kilépni innen most már nem lehet rég, s bár nem kell félni ilyen fordulattól,

s a helyén is van minden mozdulat, ki tart most ki felé? Pontosabban látszik az elmulás, megóv, s másnak se ad ki, ha a levélre az ég rátalál mind.

A részvétel meg el nem halasztható. Ki-ki helyére áll, háttal vagy oldalt s van, van ki szembe. A többi meg, ha jó,

ha rossz, már néma részlet csupán. Hol tart ez, látható. A múlt is erre való —, rend van. Ember ember felé mozdulhat.

Vecsernyés Imre

Emlékmű I.

A semmiben van-e terjedelem?
Szép-e az árnyék: lecsüngő fejem?

Egy megriadt bölényesorda hullámszik ilyen puhán a némafilmekben, ahogy leválik rólam történetem — a dübörgést csak hozzáképelem.

Riasztóan pontos vagyok pedig nem, nem a mondatokban, csak ahogy szerveztem magam ágytól, asztaltól egészen a székekig.

Az elnémult terek fölött oly sokáig éltem, hogy már a lehetséges szavakat féltém, mint ölmögítár madzaghúrjait. A megszünt lényeg tanúja ül itt

valamelyik kéretlen nevemben. Ül, mintha elkésett átutazó, a részvét nélküli sínek mögött a tó: bebörtönzött vizek egy veremben.

Otthon. Igen, van néhány tárgyam gondosan megosztva a pusztulással. S eszembe jutnak, kik a fölhökkel ölelkeznek immár, a testetlen párák. Megszépül a sár.

Versből magam meddig emelhetem?
Már a pusztá kérdés intelem.

Az ötvenes évek ifjúsága

A magyar ifjúsági mozgalom története 1950—56 címmel megjelent a régen ígért és várt kötet a DISZ történetéről. Petrus György feldolgozó munkája nagy hiány pótlására vállalkozott. A vállalkozás többféle nehézségbe ütközött. Mindenekelőtt az okozott gondot, hogy a korszak politikai történetének részletes elemzése most készül, valamint, hogy ezen évek kommunista dokumentumai, az MDP határozatait ugyancsak most kerülnek sajtó alá. Ugyanakkor a korszakról készült filmek, szépirodalmi művek sora, no meg a családi emlékezet sok-sok emlékképet őriz, vet fel.

Eppen e helyzetből következően okkal kérdezik napjaink fiataljai, hogy akkor végül is milyenek voltak azok az ötvenes évek, és milyenek voltak annak fiataljai. A kötet világosan bemutatja — elég hosszas elvi bevezető után —, hogy az 1948-ban létrejött kommunista párt (MDP, Magyar Dolgozók Pártja) elsődleges feladatai közé sorolta az ifjúsággal való törődést. Ennek szellemében került sor az addigi nagy ifjúsági rétegszervezetek (SZIT, EPOSZ, MEFESZ, Diákszövetség) egyesítésével az *egyeséges kommunista ifjúsági szervezet* (DISZ, Dolgozó Ifjúság Szövetsége) létrehozására 1950 júniusában. Az alakuló kongresszuson 510 ezer tagot számlált a szervezet.

A DISZ fő célkitűzése a szocialista építésben való aktív részvétel, a marxista-leninista világnézet terjesztése és a párt politikájának támogatása volt. E célok megvalósítása — a fiatalok kezdeti lelkesedése mellett — sem ment könnyen.

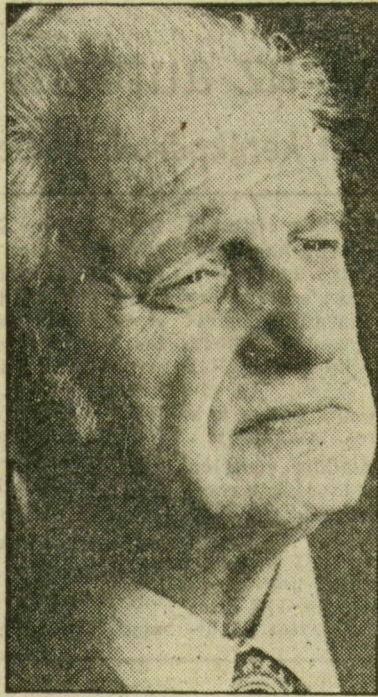
A mindennapok nehézségei nem a szocializmus alapelveiből következtek, hanem a pártvezetés egyre torzuló munkastílusából adódtak. A személyi kultusz létrejötte, a szocialista törvényesség sorozatos megsértése után a fiatalok körében is a bizalmatlanság, gyanakvás szelleme lett úrrá. A torzulások visszhangja főleg a *tanulóifjúság körében* volt erős. Minderről azonban vajmi keveset tudott és érzékelt a DISZ függetlenített apparátusa, akik a bürokratikus papírmunkából ríkákn jutottak el ifjúsági gyűlésekre, összejövetelekre. A káderek felkészültsége, leterheltsége gyakori cserékhez, leváltásokhoz vezetett.

A DISZ figyelmen kívül hagyta az ifjúság életkori sajátosságait, nem volt érdemi rétegpolitikája, elhanyagolhatónak vélte az érdekvédelem, kultúra különböző területeit.

E súlyos hiányosságok ellenére *mi éltette a DISZ-t?* A fiatalok szocializmusba vetett hite, tenniakarása. Ezt bizonyították a nagy építkezések (Sztálinváros, Komló, Inota stb.) ifjúsági munkaversenyei, s a sportversenyek (MHK, Munkára, harcra kész-mozgalm) eredményei is.

A néhány év alatt 813 ezerre duzzasztott szervezet tagjai között a meggyőzés és az elvi vita gyakran maradt el. A tagok igényét, elvárásait a dogmatizmust követő revizionizmus sem elégítette ki. Az elszabadult kedélyek 1956 nyarára már előre vetítették a mélyebb átgondolás szükségességét. A DISZ szervezeti felbomlása az ellenforradalom első konkrét előjele volt. Mindezek okait, az eddig vezető ifjúsági utat elemzi Petrus György könyve. Hiányosságai — túlzott didaktikussága, tematikus és nem történeti síkban írt elemzése, személytelensége — ellenére is tanulságos, hasznos munka. Érdemes elolvasni. (Ifjúsági Lap- és Könyvkiadó, 1984.)

MICHELLER MAGDOLNA

Varga Mátyás „jelet hagy”

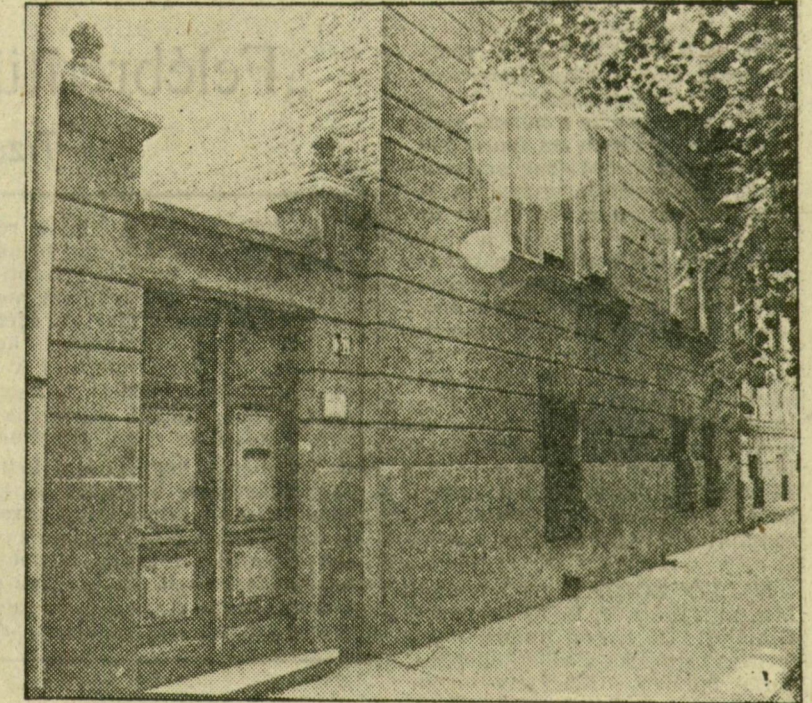
Színháztörténeti kiállítóház Szegeden

Már a hír is tiszteletet parancsoló: Varga Mátyás Kossuth-díjas díszlettervező megvásárolta a Szeged, Bécsi körút 11/A. szám alatti házat, s azt munkásságának dokumentumaival egyetemben Szeged városának ajándékozta. Adományát szívesen fogadta a tanács, már el is készültek Tarnai István Ybl-díjas építész tervei alapján az átalakítási elképzelések, és ha minden az elgondolások szerint halad, ősszel megnyitja kapuit a szegedi színháztörténeti kiállítóház, Varga Mátyás műveivel.

Varga Mátyás életében három város játszott jelentős szerepet: Kolozsvár, Budapest és Szeged. Színházi kötődésű tevékenységét páros csillagként kísérte végig a képzőművészet — elsősorban színház ihlette rajzokat, metszetteket, monótipákat, festményeket, kerámiákat készített.

Szeged két színháza sokat köszönhet neki, a most felújítás alatt levő Nemzeti és a másik, a csillagos. 1930-ban — alig szaradt meg diplomáján a tinta — ez a város fogadta be. A pálya első állomása mindig meghatározó, még akkor is, ha két szegedi esztendő után katonaság következett, majd a Képzőművészeti Főiskola grafikai szakán Varga Nándor Lajos irányításával palle-rozta tudását. Az 1936-os év újra Szegedre szöli, ezúttal a prosperáló szabadterei, melynek négy éven keresztül vezetett szcenikusa. A felújításkor, 1959-ben is ott találjuk a bölcsőringatók között. Ma, a budapesti Nemzeti Színháznál eltöltött több mint negyven év után, nyugdíjasként, ismét a szegedi társulatnál tevékenykedik. A beszélgetésre is egy fontos tárgyalásról jött — tanácsaival, hatalmas tapasztalatával, színházi rutinjával segíti a szegedi színház felújítását végzők nézet és felelősségteljes munkáját.

— Sablonos kérdés, de nem kerülhető meg: hogyan kezdődött? — Amikor kislánykoromban megkérdezték: Mi leszel, ha nagy leszel, Mátyáska? — azonnal rávágtam: festőművész. Édesanyám nagyon szerette a művészeteket, istápolta ilyen irányú törekvéseimet. Bár festő szerettem volna lenni, mégis díszlettervező lettem. Persze, ennek is voltak gyerekkori gyökerei: sokat jártunk színházba, és otthon is színházast-dit játszottunk. Harmadéves íparművészeti főiskolás voltam, amikor kissé összekülönböztem mesteremmel. Festészeti stúdiomon aktozt készítettünk, modell után. A mesternek sehogyan sem

tetszettek az én lány tónusaim,

kivette az ecsetet a kezemből, s belefestett a készülő munkámba. Én lefogtam a kezét, mire ő utasított: küldjem be a szüleimet. Édesanyámmal közölte, vegyen ki az iskolából, mert liftesfiú még lehet belőlem, de festő soha...

— Mégis lett festő is, kerámikus is, de mindenekelett és elsősorban színházi ember. Szándékosan nem díszlettervezőt írtam, mert úgy tűnik számomra, Varga Mátyás munkássága ennél sokkal szélesebb körű, gazdagabb és színesebb. Vajon hogyan él az emlékekben: milyen tervekkel és álmokkal dédelgetve lépett le 1930 késő nyarán a vonatról szegedi földre?

— A főiskolán Kürti György tanította a szcenikát. Eredetileg építész volt, később színész lett, s amikor Szegedre színházigazgatónak kinevezték, hívott, s én első szavára örömmel csomagoltam. Akkor kezdődött tulajdonképpen a színházi mesterség elsajátítása, e különös, vonzó, mindig meglepetéseket tartogató világnak megismerése. Gyorsan ment, hiszen nemigen voltak úszólecek, egyből bedobtak a mély vízbe. Emlékszem, első munkám a Lila test, sárga sapka című operett díszleteinek tervezése volt, majd a Vén diófa színpadképén dolgoztam. Egy évadban negyven bemutatást is tartottunk, minden hétre esett egy-egy új feladat. Óriási iskola volt! Akkoriban a színház, ha nem is egyetlen, de mindenképpen a legfontosabb művelődési, szórakozási és társa-

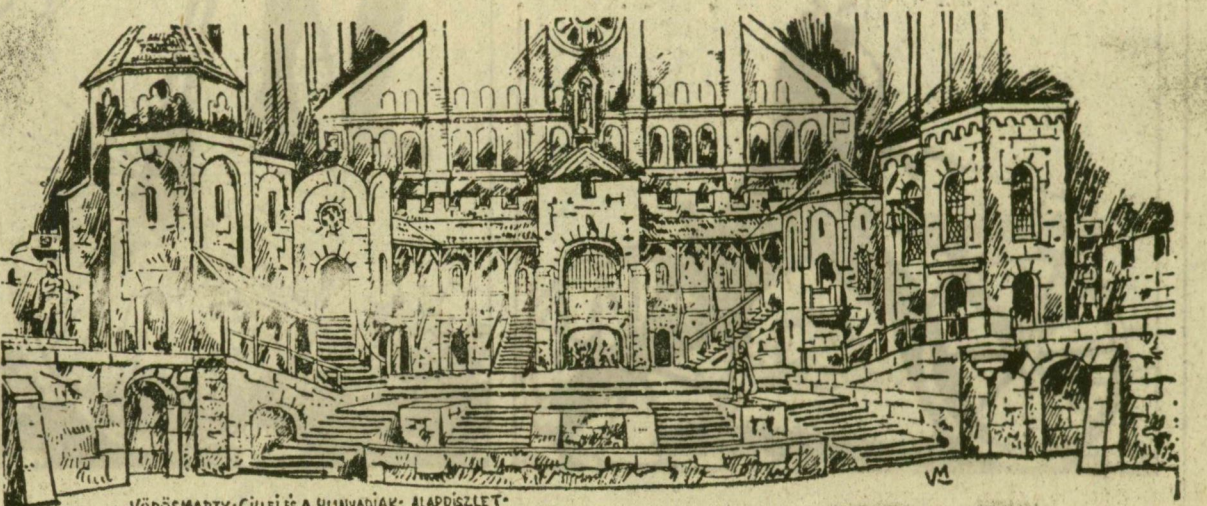
sági fórum volt. Szeged közönsége szerette színházát, színészeit, engem is kegyeibe fogadott. Együtt dolgoztam többek között Tolnai Andorral, Kiss Manyival, Ajtay Andorral, Patkós Irmával, és sorolhatnám. Amikor néhány évvel később a szabadterei játékok vezető szcenikusának hívtak, boldogan vállaltam a megtisztelő megbízatást. A megszűnés után két évtizeddel örömmel és tette-re készen vettem részt a felújításban, az újbóli megindulásban. Azóta sok nyarat töltöttem a dóm szomszédságában. Életem programjává vált ez a hatalmas színház, és Nádasdy Kálmán a felújításkor megfogalmazott népszínház-koncepciójával egyetértve, ma is vallom, hogy ezen a színpadon megteremthető az a szintézis, melynek összetevője a magas művészi színvonal, a fel-emelő látvány, az ünnepi hangulat és az oldott együttlét kapcsolata, színház és építészeti környezet természet és hatalmas embertömeg együttes varázsa. — Mi ez, ha nem közönségigény, és minden művész vágya?

— Milyen impulzusok készítet-ték arra a döntésre, hogy ilyen nagyszerű adománnyal lepje meg a renetget munkát, félig-meddig otthont, sok örömet és bizonyára renetget gondot osztó városát?

— Túl a hetvenen, az ember mind többet gondol arra, hogy az élet múlandó. Lehet-e más egy művész életének célja és értelme, mint az, amit a költő-Nagy László így fogalmazott meg: „jelet hagyni!” En is arra vágyom, hogy pályám dokumentumai, több mint 800 díszletterv, makett és képzőművészeti tevékenységem darabjai — festmények, metszettek, litográfiák, kerámiák — együtt maradjanak, és mások számára hozzáférhetően dokumentálják azt a kort, amelynek én egy részese voltam.

Szolgálat és teremtes — ebben a szövegben foglalható össze leg-sommásabban Varga Mátyás gazdag életpályája. Sokszálú munkássága összeforrott a XX. századi magyar színházzal, annak egyik legerőteljesebb vonulatával. Akár le is tehetné a rajzoceruzát, félretolhatná az agyagot, pihentethetné az ecseteket, de nem teszi, mert, mint mondja, addig él, amíg dolgozik. Nem hiszem, hogy van valaki, aki nagyobb izgalommal várná a szegedi színház újbóli megnyitását, mint ő. De hát addig még egyéb feladatok is vannak: augusztus 1-jén lesz fél évszázada, hogy tagja a Nemzeti Színháznak, s ősszel, talán épp a képzőművészeti világhétén, megnyitja a szegedi színháztörténeti kiállítóház — műveivel.

T. L.

VÖRÖSMÁRTY-GILLEI ÉS A HUNYADIÁK: ALAPDÍSZLET